

4. Железняк Ю.Д., Петров П.К. Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте : учебник для студ. учреждений высш. проф. образования / Ю.Д. Железняк, П.К. Петров. — 6-е изд., перераб. — М. : Издательский центр «Академия», 2013. — 288 с.

5. Логвин, В.П. Методы контроля и самоконтроля физического состояния при занятиях оздоровительной физической культурой и спортом: пособие / В.П. Логвин; Белорус. гос. ун-т физ. Культуры. – Минск: БГУФК, 2009. – 60 с.

6. Тимошенко В.В., Тимошенко А.Н. Физическое воспитание студентов и учащихся, имеющих отклонения в состоянии здоровья. Учеб. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. - Мн.: «Веды», 2001.

7. Коледа, В.А. Основы мониторинга функционального и физического состояния студентов / В.А. Коледа, В.А. Медведев, В.И. Ярмолинский. – Минск: БГУ, 2005. – 127 с.

Рахимберлина Н.Б., ЖМ «Bolashaq» академиясы, Мин-20-2, магистрант
(*Ғылыми жетекші - Какжанова Ф.А. ассоциированный профессор*)

CLIL ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ ШЕТЕЛ ТІЛДІК КӘСІБИ-КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МОДЕЛІ МЕН ОНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ

Болашақ биология мұғалімдерін шетел тілдік даярлауды кәсібилендіру жағдайында ЖОО-дағы шетел тілін кәсіби-бағдарлы оқыту проблемасы өзектендіріледі. *Кәсіби-бағытталған оқыту* деп болашақ мамандықтың ерекшеліктерін есепке алуға негізделген шетел тілін оқыту түсініледі (О.Г.Поляков., 2004). Қазіргі уақытта шетел тілін кәсіптік-бағдарлы оқытуды оқытушылар коммуникативтік, жобалық, әрекеттік, аралас және басқа да тәсілдер арқылы жүзеге асырады. Шетел тілдерін оқытудың неғұрлым талап етілетін тәсілі өзінің қолданбалы сипатымен басқа тәсілдерден ерекшеленетін интеграцияланған тәсіл (Integrated Teaching Approach) болып табылады.

Интеграцияланған тәсіл аясында шетел тілін оқытудың әртүрлі технологиялары бар. Осы алуан түрліліктің ішінде болашақ биология мұғалімдерінің шетел тілдік кәсіби-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру үшін біздің ойымызша пәндік-тілдік интеграцияланған оқыту (CLIL – Content-Language Integrated Learning) технологиясы неғұрлым тиімді және орынды болып табылады.

Қазіргі заманғы технологиялар мен бүгінгі таңда интернетте қол жетімді көптеген түпнұсқалық материалдармен біздің еліміздегі тілдік сыныптар соңғы онжылдықта түбегейлі өзгеріп, жаңа мүмкіндіктерге ие болды деп ойлауға болады. Алайда, біздің тәжірибемізде бұл өзгеріс болған жоқ. Көптеген сыныптарда ағылшын тілін оқыту әлі де негізгі ресурс ретінде оқулықтары бар дәстүрлі білімге негізделген. Біз көрген оқулықтар көбінесе пішінге бағытталған және мәтіндер мазмұнды білуге немесе тереңірек түсінуге мүмкіндік бермейді, бірақ көбінесе грамматикалық құрылымдардың тасымалдаушылары болып табылады. Сонымен қатар, бұл оқу материалдары шектеулі және стереотиптік мәдени көріністерді жиі жаңғыртады. Біз оқытудың бұл әдісі студенттерді ынталандырмайды немесе оларды тіл үйренуге ынталандырмайды.

Модельдеу процедурасы объективті және әмбебап эпистемологиялық процедура ретінде педагогикада кеңінен қолданылады. "*Модель*" термині (латынша *modulus*) ғалымдар мен практиктер педагогикалық шындықты түрлендіруде басшылыққа алатын бейнені, стандартты білдіреді; педагогикалық шындықтың өзгеру өлшемі, шекаралары мен шарттарын нақтылау; педагогикалық объектінің әртүрлі элементтерінің үйлесімділігі идеясын дамыту үшін қолданылатын педагогикалық зерттеу әдісі [1].

Модель – бұл схема түрінде жасанды түрде жасалған объект, физикалық нысан (немесе құбылыс) сияқты көрінетін және одан да көп қарапайым және жалпыланған түрде құрылым, қасиеттер, қатынастар; осы нысанның элементтері арасындағы өзара қарым-қатынасты бейнелейді. [2].

Педагогикалық құбылыстар немесе процестер моделін ұсыну тек схемалар түрінде ғана емес, сонымен қатар пайымдаулар, алгоритмдер, белгілер, графиктер және т.б. түрінде де болуы мүмкін. Сондықтан, педагогикалық модельдерді құру және дамыту кезінде белгілі категориялар, анықтамалар мен сипаттамалар арқылы зерттелетін объектінің мазмұны мен сапалық талдауын

жақсы түсіну өте маңызды. Біздің зерттеуімізде бұлар "шетелдік дайындық", "шетелдік білім беру", "шетел тілдік құзыреттілік", "мәдениетаралық–коммуникативті құзыреттілік", олардың алғашқы екеуін синоним ретінде қарастырамыз, ал екінші екеуін қатар категориялар ретінде қарастырамыз, өйткені біз оларды шетел тілдік дайындықтың нәтижесі ретінде қарастырдық. Педагогикалық объектілерді модельдеу процесінде әртүрлі *принциптер* қолданылады: сызықтық-функционалды, жүйелік, желілік, алгоритмдік принцип, блок–модульдік принцип, даму принципі, толықтыру принципі, педагогикалық қызметтің шарттары мен кеңістігін кеңейту және жаңарту принципінің мазмұны, толықтығы мен жеткіліктілігі принципі, тарихизм және педагогикалық контекст принципі, педагогикалық мәселені шешудегі мүмкіндіктер мен тиімділікке сәйкестік принципі, интеграция және саралау принципі, өзін-өзі дамыту және деңгейді көтеру принципі, стандарттау принципі және т.б. [3].

Модельдер шартты түрде үш түрге бөлінеді:

физикалық (түпнұсқаға ұқсас табиғаты бар);

заттық-математикалық (физикалық табиғаты прототиптен ерекшеленеді, бірақ түпнұсқаның мінез-құлқының математикалық сипаттамасы болуы мүмкін);

логикалық-семиотикалық (арнайы белгілерден, символдардан және құрылымдық схемалардан жасалған).

Аталған модельдердің арасында қатаң шекаралар жоқ. Педагогикалық модельдер негізінен аталған түрлердің екінші және үшінші тобына кіреді. Оқыту модельдері мен дидактикалық модельдерді ажыратуға болады. Дидактикалық модельдер объективті педагогикалық білімді қалыптастыратын теориялық, жалпылау ретінде жіктеледі. Модельдерді құру кезінде модельдің мақсатын көшірудің қажеті жоқ, бірақ жаңа нақты жағдайларда талданып, қолданылуы керек кескіннің бір түрі ретінде есте сақтау қажет. Осылайша, педагогикалық модельдер тұжырымдамалық, рецептивті сипатқа ие [4].

Педагогикалық зерттеуде, сонымен қатар, келесі модельдер ерекшеленеді:

- тұжырымдамалық (теориялық) модель;
- тұжырымдамалық сипатталған модель;
- мазмұнды-генетикалық үлгі;
- эксперименттік модель;
- нормативтік модель.

Педагогикалық модельдерді таңдау және қолдану негізгі теориялық немесе практикалық тұжырымдамамен, сондай-ақ зерттеуші қойған нақты міндеттермен анықталады. Зерттеу міндеттерінің логикасына сүйене отырып, біз модельдің тұжырымдамалық түрін таңдаймыз.

Тұжырымдамалық модель - бұл мазмұнды модель деп аталады, оның тұжырымында осы пәндік білім саласының теориялық тұжырымдамалары мен конструкциялары қолданылады. Кең мағынада, *тұжырымдамалық модель* дегеніміз – белгілі бір тұжырымдамаға немесе көзқарасқа негізделген мазмұнды модель деп түсініледі. Тұжырымдамалық модельді тұжырымдау көбінесе объектіні алдын-ала сипаттаудан оған дейінгі жолда абстракцияның белгілі бір деңгейіне қол жеткізуді білдіреді.

Концептуалды модель (ағылш. Conceptual model) - бұл:

- 1) көптеген ұғымдармен және олардың арасындағы байланыстармен ұсынылған модель, қарастырылатын пәндік аймақтың немесе оның нақты объектісінің құрылымы;
- 2) осы саланы сипаттау үшін пайдаланылатын өзара байланысты ұғымдардың тізбесінен тұратын пәндік аймақтың моделі, қасиеттері мен сипаттамалары, осы ұғымдардың жіктелуі, белгілі бір саладағы типтер, жағдайлар, белгілер және ондағы процестердің заңдылықтары;
- 3) модельденетін жүйенің құрылымы, оның элементтерінің қасиеттері және жүйеге тән және мақсатты модельдеуге қол жеткізу үшін маңызды себеп-салдарлық байланыстар [5].

Электронды оқыту құралдары өндірісінің өсу динамикасының, қазіргі заманғы оқыту құралдары жүйесіндегі үлесінің артуымен оларды жіктеу және стандарттау қажеттілігі туындады.

Модель арқылы біз зерттеу үшін жасанды түрде жасалған құбылысты (тақырып, процесс, жағдай), зерттеу қиын немесе мүмкін емес басқа құбылысқа ұқсас деп түсінеміз. Осылайша, модель зерттеу объектілерінің аналогы ретінде әрекет етеді, яғни ол оларға ұқсас, бірақ олармен бірдей емес (Жүйелік әдістер, 2002).

CLIL технологиясы негізінде болашақ биология мұғалімдерінде шетел тілдік кәсіби-коммуникативті құзыреттілікті қалыптастырудың біз әзірлеген моделі мақсатты, әдістемелік-мазмұндық және нәтижелі компоненттердің жиынтығымен ұсынылған.

Мақсатты компонент мақсаттарды біріктіреді және болашақ биология мұғалімдерін даярлау деңгейіне мемлекет пен жұмыс берушілердің талаптарын ескеретін мемлекеттік білім беру бағдарламалары негізінде белгілі бір мамандықтар үшін білім беру бағдарламаларын құруды қамтиды. Бұл талаптар екі топқа бөлінеді: *білім беру* (жалпы дағдылар) және *салалық* (белгілі бір мамандыққа қажетті арнайы дағдылар).

Әдістемелік-мазмұндық компонент шеңберінде оқытудың тәсілдері мен қағидаттарын, таңдалған тәсілдерді және оқыту мазмұнын іріктеу қағидаттарын таңдауды, оқытудың негізгі кезеңдерін айқындауды және бөлінген кезеңдерге сәйкес оқыту мазмұнын ұйымдастыруды айқындайды. Шетел тіліндегі кәсіби-коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыру үшін біз CLIL технологиясының ережелерін, контекстік, құзыреттілік, жүйелік-әрекеттік және коммуникативтік тәсілдерді қолдануды ұсынамыз. Тиімді компонент деңгейлерді бөлумен және шетел тілдік кәсіби-коммуникативті құзыреттіліктің қалыптасуын бағалау критерийлерін таңдаумен байланысты.

Педагогикалық модельді қолдану кейбір педагогикалық шарттардың орындалуын талап етеді. Біз студенттерге, оқытушыларға және білім беру ортасына қолданылатын келесі педагогикалық шарттарды бөлдік:

- Оқу мақсаттарына бейімделген түпнұсқалық материалды пайдалану:

Түпнұсқалық материал - бұл ауызша және жазбаша мәтіндер, сондай-ақ ана тілінің нақты өнімі болып табылатын және оқу мақсаттарына арналмаған, олардың тілді меңгеру деңгейін ескере отырып, білім алушылардың қажеттіліктеріне бейімделмеген басқа да мәдениет объектілері [6]. Е. Н. Соловьева түпнұсқалық материалдарға шетел тіліндегі түрлі хабарландырулар, радио және теледидар жаңалықтары, түрлі нұсқаулар мен хабарландырулар, актерлердің сөйлеген сөздері, әңгімелесушілердің әңгімелері, телефон арқылы сөйлесулер, сондай-ақ фильмдер, әндер, бейнеклиптер жатады, оқытудың интерактивті түрлерін қолдану, оларды қолдану оқытушылардың ынтасын едәуір арттырады деген (Е.Н. Соловьева, 2002). Түпнұсқа мәтіндердің білім беруден бірнеше артықшылығы бар, себебі олар ұлттық мәдениеттің фактілері мен ерекшеліктерін көрсетеді. Шынайы материалдар арқылы білім алушылар жаңа білімді, құндылықтарды, оқытылатын тілдің ана тілін меңгереді. Тірі шынайы өмірдің мәтіндеріндегі көрініс студенттердің қызығушылығын тудырады, материалды талқылауға дайын, ал сәтті түсіну тілді одан әрі үйренуге деген ынтаның артуына әкеледі. Шын мәнінде, оқытылатын тілдің афоризмдеріне, идиомаларына және басқа фразеологиялық бірліктеріне тап болған студенттер ана мен шетел тіліндегі ұқсастықтар мен айырмашылықтарды салыстыру және талдау, табу мүмкіндігіне ие болады. Түпнұсқа материалдарды жұмысқа қосу студенттердің коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін қолайлы негіз жасайды. Сонымен қатар, түпнұсқа мәтіндер сөйлеудің тірі интонациясымен, табиғи эмоционалдылықпен, үзіліс толтырғыштарымен сипатталады – студенттердің қызығушылығын арттыратын табиғи бейресми қарым-қатынастың тән белгілері. Сонымен қатар, түпнұсқа материал тілдік материалдың күрделілігі сияқты белгілі бір қиындықтарды тудырады. Түпнұсқа материал эллиптикалық, қысқартылған формаларды қолданумен сипатталады. Сонымен қатар, түпнұсқалықтың белгілері - бұл жеке бөліктердің қатаң логикалық байланысы, презентацияның дәйектілігі, мәлімдеменің егжей-тегжейі, терминдер мен тиісті атаулардың болуы.

- Мәдени компонентті таңдау:

Шетел тілдерін оқытудың мақсаты тек білім алу, студенттерден дағдылар мен қабілеттерді қалыптастыру ғана емес, сонымен қатар олардың аймақтық, лингвистикалық және мәдени-эстетикалық сипаттағы ақпаратты игеруі, олар үшін басқа ұлттық мәдениеттің шындықтарын білу болғандықтан, оқыту мазмұнын анықтау кезінде мәдени компонент туралы мәселе сөзсіз туындайды;

- Шетел тілі сабақтарында студенттердің танымдық белсенділігін арттыруға ықпал ететін проблемалық тапсырмаларды қолдану (танымдық дағдыларды дамыту):

Шетел тілі сабақтарында студенттердің ынтасын арттыратын әдістердің бірі - *коммуникативті әдіс*. Коммуникативтік әдістің өзіне тән белгілері: негіз қалаушы - мағынасы; тілді үйрену - коммуникацияны үйрету; мақсаты коммуникативтік құзыреттілік (лингвистикалық жүйені тиімді және адекватты пайдалану қабілеті); тырысу және қателік жіберу арқылы оқушы өзінің тілдік жүйесін дамытады. Бұл әдістің шарттарының бірі -функционалдылық, ол, ең алдымен, лексика мен грамматикамен жұмыс істеу әдісіне әсер етеді. Сөйлеудің лексикалық дағдыларын функционалды қалыптастыру процесі Е.И. Пассов жасаған шартты сөйлеу жаттығулары арқылы жүзеге асырылады. Мұндай жаттығулардың ерекшелігі – сөйлеу

тапсырмасын жаттығуға орнату ретінде пайдалану. Ойын әдістері шетел тілдерін оқытудың кез-келген кезеңінде өзекті, лексикалық және грамматикалық материалды жанама түрде дамытуға, реакция жылдамдығын, зейінін дамытуға мүмкіндік береді.

Шетел тіліндегі коммуникативті құзіреттілік – бұл тілдік, сөйлеу және әлеуметтік-мәдени білімнің, дағдылардың белгілі бір деңгейі, бұл оқушыға қарым-қатынастың функционалды факторларына байланысты сөйлеу әрекетін коммуникативті түрде қабылдауға және мақсатқа сай өзгертуге мүмкіндік береді. Биология мұғалімдерінің шетел тіліндегі коммуникативтік құзыреттілігі тілдік, сөйлеу және әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қамтиды. Кәсіби құзіреттілік философиялық, психологиялық, социологиялық, мәдени, жеке тәртіптің аспектілерін қамтитын жүйе ретінде ұсынылуы мүмкін және қалыптасудың үш деңгейіне ие бес компоненттен (мотивациялық, білім, практикалық, жеке қызмет және субъективті) тұрады (төмен, орташа, жоғары). Болашақ биология мұғалімдерінің шетел тіліндегі кәсіби-коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудың неғұрлым тиімді құралы пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту (CLIL) технологиясы болып табылады. CLIL технологиясы оқыту процесі жүзеге асырылатын бейіндік пәннің және шетел тілінің пәндік мазмұнын зерттеу бір мезгілде жүргізілетін оқыту болып табылады [7].

Әдебиеттер:

1. Тілдік емес колледждер мен факультеттерге арналған шетел тілі. Үлгі бағдарлама / қол астында. және жалпы ред.с. Г. Тер-Минасова. М., 2009. 29 б.
2. Иоганзан Б.Г., Иголкин Н. И. табиғатты қорғау. Томск: ТМУ баспасы, 1976. 262 Б.
3. Ирисханова К.М. Еуропа Кеңесінің жалпыеуропалық жобасы контекстіндегі " ресейлік тілдік Портфель " / / Ресей Федерациясының Білім беру жүйесіне " тілдік портфельді " енгізу перспективалары. М.: тұман, 2000. Б.58-60.
4. Карасик В. И. дискурстың түрлері туралы. Тілдік тұлға: институционалды және жеке дискурс. Волгоград: Үзіліс, 2000. С. 16-20.
5. Китайгородская Г.А. Шетел тілдерін қарқынды оқыту. М.: Жоғары Мектеп, 2009. 277 б.
6. В. А. Козырев, Н. Л. Шубина Болон процесінің айнасында Ресейдің орта білімі: ғылыми.- әдіс. жәрдемақы. СПб. : РМПУ баспасы. А. И. Герцен, 2005. С. 12-14.
7. Крайнов Г.Н. Болон процесі және Ресейдегі орта білім беруді модернизациялау мәселелері // іргелі зерттеулер. 2008. №9. М.: жаратылыстану академиясы. С. 76-78.

Торғаев Н.Қ. Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, педагогикалық факультеті, 7М011001 - «Педагогика және психология» мамандығының магистранты
(*Ғылыми жетекші - Айтжанова Р.М. п.ғ.к., профессор*)

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ КӘСІПТІК МӘДЕНИЕТІН ТҮЛҒАҒА БАҒДАРЛАНҒАН ҚАТЫНАС ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫ МОДЕЛДЕУ

Білім алушылардың ой-өрісін, ұлттық мәдениетін, ұлттық рух пен сана-сезімін дамытып, маман тұлғасын қалыптастыруда білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялардың ендірілуі үлкен жетістіктерге жетелейді. Осы орайда, педагогика ғылымында білім алушылардың тұлғалық дамуына бағытталған инновациялық технологияларын шығаруға ұмтылыс көбеюде. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі — маңызды мәселелердің бірі.

«Білім беру реформасы табысының басты өлшемі тиісті білім мен білік алған еліміздің кез келген азаматы әлемнің кез келген елінде қажетке жарайтын маман болатындай деңгейге көтерілу болып табылады», — делінген Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің Қазақстан халқына жолдауында [1].

Бұл мәселенің шешімін табу болашақ педагог-психологтардың кәсіптік дайындығын инновациялық технологиялар мен цифрландырудың талаптарына сай даярлау міндетін қоя отырып, болашақ педагог-психологтардың кәсіптік мәдениетін тұлғаға бағдарланған қатынас технологиясы арқылы қалыптастыруды моделдеуді проблема ретінде қарастырады.